

Apostoliset isät

Timo Eskola / STI 17.9.2014

Apostolisten isien kokoelma on syntynyt 1600-luvulla tutkijoiden löydettyä joukon varhaisia kirjeitä (julkaisu J.B. Cotelier, 1672), jotka kyettiin ajoittamaan ensimmäisen vuosisadan taitteen ympärille. Esimerkiksi Kleemensin kirjeet oli sijoitettu *Codex Alexandrinumissa* (400-luvulta) Johanneksen Ilmestyksen perään. Kokoelman rajat ovat olleet vaihtuvia ja itse teoksia on pidettävä itsenäisinä. Osa teoksista on kirjeitä, näistä erityisimpinä marttyyripiispa Ignatioksen kirjeet, jotka hän kirjoitti matkalla petojen eteen. Barnabaan kirje on teologinen essee, Hermaan Paimen ilmestyskirja, Kirje Diognetokselle apologia, 2. Kleemens saarna, ja lisäksi kokoelmaan on otettu kertomus Polykarpoksen marttyyrikuolemasta. (*Encyclopedia of Early Christianity*)

Kleemensin kirje korinttilaisille

Kleemensin henkilö

Kleemensin oletetaan olleen Rooman piispa. Varhaisen tradition mukaan hän oli Pietarin kolmas seuraaja Linoksen ja Anenkleetoksen jälkeen (toisen tradition mukaan jo ensimmäinen). Kirkkohistorioitsija Eusebios sijoittaa hänen piispuutensa vuosiin 92-101. Kleemens-niminen henkilö mainitaan myös kohdassa Fil. 4:3 Paavalin työtoverina, mutta muuta yhteyttä ei löydy. Vanhin viite piispa Kleemensiin löytyy Hermaan Paimenesta, jonka mukaan ko. ilmestys pitää lähettää tämän nimiselle henkilölle, jolla on valta levittää sitä seurakuntiin. Kleemensin korkeaa arvoa ei tarvitse epäillä, sillä myös hänen kirjettään pidettiin arvossa. Korintin piispa Dionysioksen mukaan kirjettä luettiin Korintin seurakunnan jumalanpalveluksissa yhä vuonna 170.

Kirjeen tilanne ja kehoituspuheen tarve

Itse kirje on kehoituspuhetta riidoissa olevalle seurakunnalle. Korintin seurakunta on jakautunut moneen leiriin ja sitä vaivaa "veljesviha". Arvossa pidettyjä *episkopoksia* on pantu viralta ja karkoitettu seurakunnasta (44). Tämä puoluemieli on Kleemensin mukaan suurempi synty, kuin apostolien aikana. Silloin Pietarin ja Apolloksen seuraajat liittyivät sentään apostoleihin. Nyt seurakuntaa repii pari "kapinoitsijaa", jotka yrittävät saada seurakuntalaisia omalle puolelleen (47).

Suhde "kanoniseen" Uuteen testamenttiin

Varhaisena roomalaisena tekstinä kirje on suorastaan hämmentävä dokumentti ensimmäisen vuosisadan kristillisen kirkon elämästä. Kleemens lainaa ensinnäkin evankeliumitekstejä sellaisissa muodoissa, että hänen voi olettaa tuntevan synoptiset evankeliumit (13:2) ja ehkä lisäksi seurakunnan omaa suullista perimätietoa Jeesuksen opetuksesta. Paavalin kirjeet ovat Kleemensille auktoritatiivisia ja hän viittaa moneen kohtaan Korinttilaiskirjeissä sekä Roomalaiskirjeessä, ehkä myös Galatalaiskirjeessä. Rinnakkaisuuksia löytyy niin ikään Efesolaiskirjeeseen sekä Timoteus- ja Titus-kirjeisiin. Apostolien tekojen tarjoamat tiedot Pietarin ja Paavalin toiminnasta tuntuvat olevan Kleemensille tuttuja. Ja sitten tärkein: koko kirje on eräänlainen Heprealaiskirjeen toisinto. Sen esitystapa, esimerkit ja teologia seuraavat läheisesti tuon kirjeen sisältöä. Kleemensin kirje on siten suoranainen todiste siitä, että apostolisilla kirjeillä oli erityinen asema seurakunnassa jo 90-luvulla. Viidennestä luvusta löytyvät lisäksi varhaisimmat

maininnat Pietarin ja Paavalin kuolemasta. Molempien sanotaan johtuneen "veljesvihasta" (juutalaisten ilmiannosta). Paavalin todetaan kuolleen "lännen rajoilla" hänen annettuaan "todistuksen hallitsijoiden edessä". Vaikka Kleemensin kuvaus toistelee Apostolien tekojen antamia tietoja, maininnan voi tulkita osoittavan, että heidät teloitettiin Neron aikana Roomassa niiden tapahtumien jälkeen, joista Ap.t. puhuu (64 tai 65). Roomalainen Kleemens itse voi olla näiden tapahtumien silminnäkijä ja todistaja.

Homileettiset ja retoriset peruslähtökohdat

Kleemensin retoriikka noudattelee Paavalin tyyliä. Kuulijoita suostutellaan riitaisuuksien jättämiseen vedoten toisaalta lukuisiin VT:n todistuksiin ja toisaalta apostolien esimerkkiin. Osa esimerkeistä varoittaa veljesvihasta, osa muistuttaa sovusta (etenkin Jes. 53). Homileettinen tyyli on usein lähempänä Heprealaiskirjettä kuin Paavalia. Suostuttelu yhteyteen toistaa kuitenkin juuri Paavalin pyrkimykset ja teologian sisältö vastaa monessa kohdin myös hänen kirjeidensä aiheita.

Kleemens ja varhainen kristologia

Kleemens toistaa ensinnäkin seurakuntien yleistä kristologista opetusta, samaa, jota Paavali käyttää kirjeissään. Aivan erityisen merkityksen hänen kirjeessään saa kuitenkin Heprealaiskirjeen kristologia. Kleemensin Kristus on sovintoveren uhrina vuodattanut Herran kärsivä Palvelija, jonka Jumala on herättänyt kuolleista. Korotuskristologia saa tässäkin kirjeessä jo muualla vakiintuneen muodon: herättäminen on merkinnyt korottamista. Viittaus Heprealaiskirjeen ensimmäiseen lukuun nostaa lisäksi esille Psalmin 104 ja ennen kaikkea Psalmin 2:7. Ylösnousemus on Jumalan työ: "Sinä olet minun poikani, tänä päivänä minä sinut synnytin" (36:3). Kristologian täydentää Psalmi 110: "Istu minun oikealle puolelleni". Kuolleista herätetty Kristus on asetettu Jumalan kirkkauden valtaistuimelle taivaallisen valtakunnan kuninkaaksi. Kruunajaisissa Daavidin pojasta on tullut Messias-Kuningas, jolla on kaikki valta.

Tunnustus ja pelastus

Kirjeessä käytetään sanaa tunnustus (*homologia*) aivan keskeisissä kohdissa. Tunnustusta Kleemens kuvaa Paavalin tavoin Herran "avuksi huutamiseksi" (52). Pelastus ja vanhurskauttaminen ovat Jumalan lahjaa yksin uskosta. Pelastavan uskon sääntönä ovat puolestaan "Jumalan opin sanat" (*logia tees paideias tou theou*) 62:3.

Opin muotoutumisen kysymyksiä

- Kolminaisuusoppi on kirjeessä ilmeinen. Seurakunnan ykseyttä ja siitä kasvavaa yhteyttä korostetaan tunnustuksella "Eikö meillä ole yksi Jumala ja yksi Kristus ja yksi armon Henki, joka on meille vuodatettu samoin yksi kutsumus (*kleesis*) Kristuksessa?" (46:6).
- Vanhurskauttaminen uskon kautta mukailee Paavalin opetusta (32:4).
- Pelastuksessa keskeistä ovat sovitus ja veri (7:4; 21:6).
- Kristuksen ylösnousemus on tae meidän herättämisestämme (24:1; vrt. feeniks-lintu)
- Pyhitys on tärkeä: "tehkäämme kaikki, mikä pyhitykseen kuuluu" (30).
- Kirje on ollut tärkeässä asemassa pohdittaessa kirkon virkojen historiallista vakiintumista. Siinä mainitaan piispat (*episkopoi*), diakonit (*diakonoï*) ja vanhimmat (*presbyteroi*) 42-44 (vrt. Fil. 1:1; Ap.t. 20:28).

Kleemensin toinen kirje

”Kleemensin” toinen kirje on itse asiassa saarna, jota ei yhdistetä suoranaisesti ensimmäisen kirjeen kirjoittajaan. Kirje sijoittunee toisen vuosisadan puoliväliin (n. 140) ja on liitetty Korinttiin. Saarna rohkaisee vainojen ja muiden ahdistusten keskellä. Erityispiirteitä: evankeliumeita kutsutaan ”kirjoituksiksi (suomenos: Raamatuksi)” (*grafee*). Jeesuksen lauseita on ehkä lainattu Kreikkalaisesta egyptiläisten evankeliumista (4:5; 5:4; 12:2; lisäksi tuntematon lainaus 11:2-4), ja suhde kanonisiin lauseisiin on kiinnostava. Tosin tämä myöhäinen kirje saattaa sisältää jo vaikutteita nousevasta gnostilaisesta ajattelusta.